

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Рябокін Н. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права
вул. Монастирська, 6, Полтава, Україна
orcid.org/0000-0001-5950-8798
nwerbowa161@gmail.com*

Шатковська Д. М.

*студентка магістратури кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права
вул. Монастирська, 6, Полтава, Україна
orcid.org/0000-0001-6112-6318
nwerbowa161@gmail.com*

Ключові слова: юридична термінологія, перекладацькі трансформації, адаптивне транскодування, змішане транскодування, описовий переклад.

У статті розглянута специфіка відтворення англійських юридичних термінів у галузі кримінального права в українських перекладах. Нині юридична термінологія загалом та кримінального права зокрема є доволі поширеною навіть поза межами професійного спілкування. Однією з найважливіших умов ефективності кримінального права є досконалість його мови. Серед вимог до неї можна зазначити точність, ясність, доступність, логічність, вичерпність, простоту, зрозумілість, насиченість узагальненими термінами й поняттями та офіційний характер. Об'єктом дослідження було вибрано сучасну термінологічну англійську лексику кримінального права. А предметом дослідження – особливості перекладу англійських термінів кримінального права на українську мову. Було з'ясовано, що питання перекладу термінології кримінального права входить до кола найскладніших питань у галузі перекладознавства, адже термінологічні одиниці належать до складу лексики, яка розвивається швидкими темпами, користується попитом у фахівців різних сфер. Також переклад юридичної термінології у галузі кримінального права в межах двох різних правових систем вимагає від перекладача: вільного володіння мовою перекладу та мовою оригіналу; володіння знаннями у галузі права країни, на мову/з якої перекладається юридичний документ або окремий термін; володіння спеціальною юридичною термінологією. Проаналізувавши особливості перекладу англійських термінів кримінального права українською мовою, дійшли висновків, що найбільш вживаною перекладацькою трансформацією є вибір словникового еквівалента (калькування). Найменш вживаними перекладацькими трансформаціями є адаптивне та змішане транскодування. Адже однією з головних проблем у процесі перекладу юридичних термінів кримінального права є проблема вибору адекватного відповідника, адже є низка термінів, які можуть мати багато значень як у юридичній галузі, так і в звичайній мові. Вибір прийняттого варіанта перекладу визначається наявністю або відсутністю еквівалента в мові перекладу. Якщо такий існує, то процедура полягає в його звичайній підстановці, проте за його відсутності – у ретельному підборі одного з варіантних відповідників з урахуванням низки лінгвістичних факторів. Це такі фактори, як стилістична приналежність, контекстуальне оточення, мовні норми, сполучуваність слів тощо.

SPECIAL ASPECTS OF ENGLISH JURIDICAL TERMS REFLECTIONS IN UKRAINIAN TRANSLATIONS

Riabokin N. O.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Philology, Social Sciences and Humanities
Poltava Institute of Economics and Law
Monastyrська str., 6, Poltava, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5950-8798
nwerbowa161@gmail.com*

Shatkovskaya D. M.

*Master's Student at the Department of Philology Social Sciences and Humanities
Poltava Institute of Economics and Law
Monastyrська str., 6, Poltava, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6112-6318
nwerbowa161@gmail.com*

Key words: *law terminology, translation transformations, adaptive transcoding, mixed transcoding, descriptive translation.*

The article reviews the specifics of reproduction of English-language juridical terms in the field of criminal law in Ukrainian translations. Nowadays, general and criminal law terminology, in particular, is quite commonly used even outside of professional communication. One of the most important conditions for the effectiveness of criminal law is the perfection of its language. Among the requirements for its establishment are accuracy, clarity, accessibility, logic, comprehensiveness, simplicity, clarity, saturation with generalized terms and concepts and official character.

The object of study is selected modern terminological English vocabulary of criminal law. And the subject of the research is peculiarities of English terms in criminal law translation into Ukrainian.

It was discovered that the issue of criminal law terminology translation is one of the most difficult issues in the field of translation studies, because the terminological units are part of the vocabulary, which is developing rapidly and is constantly in demand among specialists in various fields.

Also, the translation of juridical terminology in the field of criminal law within two different law systems requires translator's fluency in the language of translation and the language of the original; proficiency of knowledge in the field of law of the country into/from which the juridical document or a separate term is translated, proficiency of special law terminology.

After analyzing the characteristic features of criminal law English terms translation into Ukrainian, we came to conclusion that the most commonly used translation transformation is the choice of vocabulary equivalent (tracing). Adaptive and mixed transcoding are the least used translation transformations. One of the main problems in the process of translating criminal law terms is the problem of choosing a suitable counterpart, because there is a number of terms that can have multiple meanings both in the field of law and in everyday language. The choice of an acceptable translation is determined by the presence or absence of an equivalent in the language of translation. If such exists, then the procedure consists in its usual substitution, but in its absence – in the careful selection of one of the alternative counterparts, taking into consideration numerous linguistic factors such as stylistic affiliation, contextual environment, language norms, word compatibility, etc.

Термінологічна лексика, відбиваючи досягнення й диференціацію сучасних наукових знань, відповідаючи рівню та інтенсивності науково-технічного прогресу, характерові виробничої, суспільно-культурної, політичної й економічної діяльності народу, його взаємодії з іншими етнічними спільностями, становить важливий компонент лексичного складу кожної розвиненої мови, яка є складною та багатогранною системою структурно-функціональних стилів.

Актуальність теми дослідження. Юридична термінологія як сукупність номінацій правових явищ і понять функціонує у мовно-правових сферах законодавства, ділової документації та правничих наук, а також у художній літературі. Це являє собою великий і надзвичайно важливий фрагмент літературного словника будь-якої мови насамперед з погляду його соціально-комунікативної та інформаційної значущості.

Нині юридична термінологія загалом та кримінального права зокрема є доволі поширеною навіть поза межами професійного спілкування. Однією з найважливіших умов ефективності кримінального права є досконалість його мови. Серед вимог до неї можна зазначити точність, ясність, доступність, логічність, вичерпність, простоту, зрозумілість, насиченість узагальненими термінами й поняттями та офіційний характер. Будь-який закон чи нормативний акт повинен бути цілком зрозумілим не лише фахівцям (юристам), але й простим громадянам.

Тому актуальність вибраної теми зумовлена недостатньою дослідженістю термінології у галузі кримінального права загалом та особливостями перекладу такої термінології з англійської мови на українську.

Ступінь дослідженості теми. Праці провідних науковців присвячені вивченню структурно-семантичних особливостей різноманітних моделей формування термінів, але особливості перекладу кримінально-процесуальних термінів англійського юридичного дискурсу висвітлені не досить через їх ототожнення із загальною юридичною термінологією.

Загалом питаннями юридичного термінознавства займалися багато вчених, серед яких – В. Виноградов, Б. Головін, С. Гриньов, І. Гумовська, В. Даниленко, Е. Дерді, А. Дудка, В. Звегінцев, І. Ковалик, А. Крижанівська, О. Реформатський, Л. Симоненко, О. Суперанська та інші [1, с. 35–42].

Проблемою юридичного перекладу останнім часом займалися такі науковці, як В. Карабан [2], Л. Черноватий [3], О. Шкута [4], І. Шумило [5] та інші. Проте питання особливостей та адекватності перекладу юридичних термінів кримінального права потребує подальшого вивчення.

Мета дослідження полягає в аналізі англійських термінів кримінального права у просторі сучасної англійської мови в перекладацькому аспекті. Реалізація цієї мети вимагає вирішення таких завдань: 1) розглянути основні шляхи перекладу термінів у кримінальному праві; 2) виділити основні труднощі і проблеми перекладу термінів кримінального права.

Матеріалом для дослідження особливостей перекладу термінів у галузі кримінального права слугували англійська та українська версії детективної повісті Артура Конан Дойля «Собака Баскервілів».

Об'єкт дослідження – сучасна термінологічна англійська лексика кримінального права.

Предмет дослідження – особливості перекладу англійських термінів кримінального права на українську мову.

Виклад основного матеріалу. Термінологія є однією з найбільш рухомих складових частин лексичної системи мови, оскільки внаслідок частотності вживання одні терміни детермінологізуються, тобто переходять до розряду загальноживаної лексики, водночас із появою чергових науково-технічних досягнень виникають нові терміни. Тому вивчення термінів та особливостей їх перекладу завжди є актуальним питанням.

Особливості взаємозв'язку мови та права здавна цікавлять як мовознавців, так і перекладачів. Важливою складовою частиною юридичної мови є юридична термінологія. Юридичний термін – це слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях) [6, с. 382]. Юридичні терміни, мовні за природою, є опорним пунктом у процесі пізнання правових явищ, вони безпосередньо пов'язані з регулятивною функцією права, запорукою реалізації якої є ефективна дія і застосування правових норм.

До юридичної термінології належить і термінологія кримінального права – це терміни, що виражають систему правових понять, які стосуються визначення видів злочинів і покарань, що передбачаються за їх учинення; розслідування злочинів; боротьби зі злочинністю та попередження злочинності; види процесуальних дій у кримінальному праві; суб'єктів правовідносин; назви професій, що задіяні у кримінальному праві та назви судів та інших установ у кримінальному праві, а також назви законів та законодавчих актів, що регулюють галузь кримінального права.

Окремо у термінологічній лексикі кримінального права слід виділити також використання метафор та фразеологізмів, незначну кількість жаргонізмів, аббревіатур та скорочень. Також слід відзначити

і терміни – неологізми, які нещодавно увійшли до складу термінологічної лексики кримінального права у зв'язку зі стрімким розвитком цієї галузі.

Практика перекладу юридичних текстів та юридичних термінів зокрема застосовувалась ще з давніх-давен під час укладання договорів між державами. Нині вона набуває все більшого поширення, що можна пояснити розвитком нових засобів комунікації, становленням процесу правової інтеграції та адаптації законодавства України до вимог європейського законодавства, а отже, і розширенням міжмовної комунікації у сфері права.

Основними способами перекладу термінів у галузі кримінального права є:

– **вибір словникового еквівалента (калькування)**

Приклад 1.

Then with an expression of interest he laid down his cigarette, and carrying the cane to the window, he looked over it again with a convex lens [7].

Потім, явно зацікавившись чимось, відклав люльку вбік, підійшов до вікна і знову став оглядати його, але вже крізь збільшувальне скло [8].

Приклад 2.

Since we have been so unfortunate as to miss him and have no notion of his errand, this accidental souvenir becomes of importance. Let me hear you reconstruct the man by an examination of it [7].

А через те, що нам не пощастило, доведеться звернути особливу увагу на цей випадковий сувенір. Обстежте ціпка і спробуйте відтворити за ним образ його власника, а я вас послухаю [8].

У цьому варіанті перекладу іменник *examination* було замінено дієсловом – обстежити, тобто переклад здійснено за допомогою вибору одного зі словникових еквівалентів;

– **аналоговий переклад**

Приклад 1.

Of the origin of the Hound of the Baskervilles there have been many statements... [7].

Багато є свідчень про собаку Баскервілів... [8].

Приклад 2.

They had gone a mile or two when they passed one of the night shepherds upon the moorlands, and they cried to him to know if he had seen the hunt. And the man, as the story goes, was so crazed with fear that he could scarce speak, but at last he said that he had indeed seen the unhappy maiden, with the hounds upon her track [7].

Проїхавши мильо або дві, вони зустріли пастуха з чередою й запитали, чи не бачив він погоні. А той, як оповідають, спочатку не міг вимовити жодного слова від страху, але потім усе-таки зізнався, що бачив нещасну дівчину, слідами якої мчали собаки [8].

Терміни *hunt* та *track* у цьому разі було перекладено за допомогою аналогового перекладу;

– **транскодування (транскрипція, транслітерація, змішане і адаптивне транскодування)**

Приклад 1.

It would be a poor expert who could not give the date of a document within a decade or so [7].

Який це експерт, якщо він не зможе встановити дату документа з точністю до одного-двох десятиліть? [8].

Тут перекладач використав трансформацію змішаного транскодування.

Приклад 2.

Everything was now in an uproar, some calling for their pistols, some for their horses, and some for another flask of wine. But at length some sense came back to their crazed minds, and the whole of them, thirteen in number, took horse and started in pursuit [7].

І тут усі здійняли гвалт: хто вимагав коня, хто пістолета, хто ще одну флягу вина. Згодом, трохи оговтавшись, вони всією компанією з тринадцяти чоловік скочили на коней і приєдналися до погоні [8].

Термін *pistols* перекладачем було транслітеровано; а термінологічне словосполучення *started in pursuit* перекладено за допомогою аналогового перекладу.

– **описовий переклад**

I stood upon the hearth-rug and picked up the stick which our visitor had left behind him the night before. It was a fine, thick piece of wood, bulbous-headed, of the sort which is known as a "Penang lawyer" [7].

Я стояв на килимку біля комина й вертів у руках ціпка, якого вчора у нас залишив відвідувач, гарного товстого ціпка з набалдашником – із тих, які називають «вагомим доказом» [8].

– **лексичні трансформації (додавання, вилучення, заміна, перестановка)**

Being a heavy stick the dog has held it tightly by the middle, and the marks of his teeth are very plainly visible [7].

Цей ціпок не з легких, собака брав його посередині й міцно стискав зубами. Сліди від них досить чіткі [8].

У цьому разі перекладачем була використана трансформація аналогового перекладу.

Питання перекладу термінології кримінального права входить до кола найскладніших питань у галузі перекладознавства, адже термінологічні одиниці належать до складу лексики, яка розвивається швидкими темпами, користується попитом у фахівців різних сфер.

У процесі перекладу юридичної термінології неминуче виникають певні труднощі, адже адекватний переклад не можливий без додаткових фонових (дискурсивних) знань, пов'язаних із походженням, класифікацією, функціонуванням та специфікою перекладу різнотипних термінів кримінального права.

Однією з головних проблем у процесі перекладу юридичних термінів кримінального права є проблема вибору адекватного відповідника, адже є низка термінів, які можуть мати багато значень як у юридичній галузі, так і в звичайній мові. Вибір прийняттого варіанта перекладу визначається наявністю або відсутністю еквівалента в мові перекладу. Якщо такий існує, то процедура полягає в його звичайній підставці, проте за його відсутності – у ретельному підборі одного з варіантних відповідників з урахуванням низки лінгвістичних факторів. Це такі фактори, як стилістична приналежність, контекстуальне оточення, мовні норми, сполучуваність слів тощо.

Висновки. Таким чином, переклад юридичної термінології у галузі кримінального права в межах двох різних правових систем вимагає від перекладача:

- вільного володіння мовою перекладу та мовою оригіналу;
- володіння знаннями у галузі права країни, на мову/з якої перекладається юридичний документ або окремих термінів;
- володіння спеціальною юридичною термінологією.

Важливою умовою перекладу юридичних термінів у кримінальному праві є дотримання точності та адекватності.

Проаналізувавши особливості перекладу англійських термінів кримінального права українською мовою, можна стверджувати, що найбільш вживаною перекладацькою трансформацією є вибір словникового еквівалента (калькування). Найменш вживаними перекладацькими трансформаціями є адаптивне та змішане трансформування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артикуца Н.В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. пр. КНЕУ. Київ, 2005. С. 35–42.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова Книга, 2004. 576 с.
3. Черноватий Л.М., Карабан В.І., Іванко Ю.П., Ліпко І.П. Переклад англійської юридичної літератури : навчальний посібник. 3-є видання, виправлене і доповнене. Вінниця : Нова Книга, 2006. 656 с.
4. Шкута О.Г. Репрезентація структурно-семантичних характеристик англійських юридичних термінів українською мовою (на матеріалі офіційних текстів міжнародно-правових документів). *Вісник КНЛУ*. 2017. № 2. С. 147–155.
5. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс*. 2016. № 4. С. 266–272.
6. Зеленська О. Деякі аспекти синонімії в англійській термінології кримінального права. *Науковий вісник. Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 6. С. 382–386.
7. The hound of the Baskervilles. Another Adventure of Sherlock Holmes by A. Conan Doyle. Москва : «Фолио», 2019. 347 с.
8. Артур Конан Дойл. Собака Баскервілів. Київ : Вид-во «Арій», 2014. 144 с.

REFERENCES

1. Artykutsa, N.V. (2005). Fundamentals of the doctrine of law terms and terminology [Osnovy vchennia pro yurydychnyi termin i yurydychnu terminolohiiu]. Ukrainian terminology and modernity. Pp. 35–42.
2. Karaban, V.I. (2004). Translation of English scientific and technical literature: Grammatical difficulties, lexical, terminological and genre-stylistic problems [Pereklad anhliiskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury: Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problemy]. Vinnitsa: “Nova kniga”, 576 p.
3. Chernovaty, L.M., Karaban, V.I., Ivanko, J.P., Lipko, I.P. (2006). Translation of English law literature [Pereklad anhlovnoyi yurydychnoi literatury]. Tutorial. 3d edition, Vinnitsa: “Nova knyha”, 656 p.
4. Shkuta, O.G. (2017). Representation of structural and semantic characteristics of English law terms in Ukrainian (based on official texts of international law documents) [Reprezentatsiia strukturno-semantychnykh kharakterystyk anhlovnykh yurydychnykh terminiv ukrainskoiu movoiu (na materialii ofitsiinykh tekstiv mizhnarodno-pravovykh dokumentiv)]. “Visnyk KNLU”. No. 2. Pp. 147–155.
5. Shumilo, I. Sinita, T. (2016). Features of law texts translation [Osoblyvosti perekladu yurydychnykh tekstiv]. Philological discourse. No. 4. Pp. 266–272.
6. Zelenska, O. (2017). Some synonymy aspects in English criminal law terminology [Deiaki aspekty sinonimii v anhliiskii terminolohii kriminalnoho prava]. Scientific Bulletin. Lesya Ukrainka Eastern European National University. No. 6. Pp. 382–386.
7. Conan Doyle, A. (2019). The hound of the Baskervilles. Moskva: “Folio”. 347 p.
8. Conan Doyle, A. (2014). The hound of the Baskervilles [Sobaka Baskerviliv]. Kyiv: Publishing “Ariy”, 144 p.